

La “faba calenta” de Benitachell

Ricart García Moya

El poble de Benitachell (aixina escrit en valencià, d'ahon s'esgolá al espanyol) ix asobint en el diari catalá Levante; per eixemple, l'atre día: "arròs amb fava pelà de Benitaxell" (Levante, 21.02. 2019); que, traduït al valencià, tindriem: 'arròs en fava pelà de Benitachell'. ¿Es estrafalari o incult escriurer 'faba'? Tot lo contrari, encá que l'AVLL del Ramonet y la RACV del Vadoro fiquen morrets d'esllenguits. En valencià migeval teníem 'fava' en llabidental, pero'ls cults autors del Barroc es donaren cónter de que la gent pronunciava 'faba' en billabial y, además, eixa grafía era etimológica per vëndrer del lletí '*faba*'. Dasta'l notari Ros testificá la implantació d'esta morfología en mosatros, que donava més singularitat al valencià: val. *faba*; cast. *haba*; cat. *fava*.

Ensevismat front al fabar tenim al genuí 'mijafaba', que aixina els diuen al naixcuts en Benitachell, segons el diari Levante. Lo que no veig es cap de la varietat de 'faba calenta' que's dona per estes terres; encá que, a lo millor, puguera estar amagaeta raere del sombrero del llauraor.

“a pam, y chulla; a la **faba**” (Ros, C.: Romanç dels jochs, c. 1730)

“**faba**: roncha; quando se toma por el bultillo...: tinch tot lo cos ple de **fabes**: tengo todo el cuerpo lleno de ronchas” (Ros: Dicc.1764)

“**faba**: roncha” (Sanelo: Dicc. c. 1800, f. 76)

“**faba**: haba” (Bib. Serrano Morales, ms. 6549, Dicc. valencià, 1825)

“**faba**: las que suelen salir en el cuerpo, roncha” (Lamarca: Dicc. val. 1839)

“**faba** panesca: haba panosa” (Lamarca: Dicc.1839)

“pues com son **tabes compostes**, / que en puesto dins tenen plom, / y per fora no es coneix” (Un pillo y els chics educats, 1846)

“el mosquit que haja fet eixa **faba** deu ser més llarc que un parot” (Gómez Polo: Yo mate...bous, 1926)

“als músics de la banda, / abaecho sec, bonítol, / **fabes** y formache blanc” (Adam y Ferrer: No's pot dir la veritat; costums alcoyanes, 1928)

Abanda del semantisme de *llegum* y *unflor* n'hia l'us traslatici, com ferse el faba o llonguis: “y te fases el **faba**, te pegue una punyá” (Barchino, P.: La barraqueta del Nano, 1921); y també es nom de joc: '**Faba**, monta y calla!'; y heu tenim com a mot del protagoniste d'una de les primeres películes en valencià, 'El **faba** de Ramonet' (1933), que la Wikipedia catalanisa en 'El fava de Ramonet'. Val la pena escoltar en el curtmetrage cóm parlen valencià el sinyor Chuano, Ramonet, Micalet, etc. N'hia que aclarir que'l Faba de Ramonet, per impossibilitat cronológica, no aludix al president de l'AVLL. Tornant al periódic, el periodiste seguix cantant glories dels llauraors de Benitachell que “se les conoce como mitjafaves” (Levante, 21.02. 2019), y dasta tenen la “Festa de la Faba y el Vi”. Ya ficat a fer el mardanot, l'embrutapapers del Levante deixa cáurer un refrá sicalíptic que yo, de veres, may havía escoltat en valencià y que, per finea, no reproduixc. Tenim atres dits, refrans y llocuciones ahon ix la faba sinse escarotar a ningú: 'Deu dona **fabes** a qui no te quixals', 'En totes les cases couen **fabes**, y en la meua a perolaes', etc. El periodiste mos diu que les fabes de Benitachell son d'una varietat prou especial. Es coneixen com a “faba calenta” (sic) y torna

a parlar-mos d'eixe “arrós en faba pelá” y d'atre plat típit, les “fabes sacsaes”.

Pera fer créurer que era normal, el Levante trau la image d'una animeta de Bocairent fent la pardalota y la monquilí en la márfega arrastrant (Levante, 27/ 02/ 2019). La foto pareix del 1975, temps d'ingenuitat caldosa, quant yo mercava discs de Raimon y estávem fabes perduts per l'aufegor que mos produía el fascisme catalá disfrasat de progresisme lliberaor.

Chimo, ahon podem béurer cerveseta El Turia, péndrer pilotes, paelles, tostaes¹ en oli de Bocairent y sal La Barraca; encá que'l preu...

Tal com día el prospecte de 1933, va ser el 'Primer film hablado en valenciano'. Si escoltem nostra llengua en la película y, encabant, fem lo mateix en la repugnant que parlen en Á Punt els enrobinats colaboracionistes, mos donarem cónter dels miserables polítcs que mos han conduit al clot ahon estem afonats. Dasta 'El faba de Ramonet' diuen que era 'El fava de Ramonet', y com no tenim cap de polític ni partit que mos defenga, la societat valenciana ya pareix colonia del fascisme catalá del Nort (Per cert, quín regomello l'atra nit en el partit de Copa, en riates fent rabá en lletreros en el catalá Nord, fent olvit del valenciá Nort.

¹ La tostá de pa en oli es lo que diguem en valenciá; es distint, per eixemple a la torrá de chulles: “tostá: torrá” (Escrig: Dicc.1851); “una tostá ben cuita... en molta manteca” (Soler Peris, J.: Els estudiants, 1934)

